

Ivan Matijević

Gaj Julije Avit Aleksijan - namjesnik rimske provincije Dalmacije

Ivan Matijević
HR, 21000 Split
Filozofski fakultet u Splitu
Odsjek za povijest
Put iza nove bolnice 10c

Gaj Julije Avit Aleksijan, rodom iz grada Emese u Siriji, s dinastijom Severâ izravno je povezan preko svoje supruge Julije Meze, sestre Julije Domne koja je bila žena cara Septimija Severa. Njihova kći Julija Soemida u braku s Varijem Marcelom dobila je sina Varija Avita Basijana, a druga kći Julija Mameja je sa svojim drugim mužem Gesijem Marcijanom imala sina Gesija Aleksijana Basijana. Obojica Aleksijanovih unuka poslije su postali rimski carevi i povijest ih češće pamti pod drugačijim imenima. Prvi je bio Elagabal (218. - 222.), a drugi Aleksandar Sever (222. - 235). Aleksijanova vrlo bogata karijera može se u cijelosti rekonstruirati zahvaljujući ulomku njegova počasnog natpisa iz Salone, zatim natpisa koji je on osobno posvetio kao namjesnik provincije Recije i jednome navodu Diona Kasija u djelu *Rimska povijest*. Nekoliko znanstvenika bavilo se pokušajem usklađivanja ovih povijesnih izvora u čemu daleko najviše zasluga ima H. Halfmann čije su zaključke uz minorne izmjene prihvatili i svi kasniji autori. Dakle, Aleksijanova se karijera sastoji od četiri viteška dužnosništva nakon kojih je zahvaljujući povezanosti s carem Septimijem Severom postao član Senata. Nakon toga je bio pretor, član senatorskoga kolegija koji je vodio kult cara Tita, zatim zapovjednik legije Četvrta *Flavia felix*, namjesnik Recije, pratitelj cara Septimija Severa i cara Karakale u vojnom pohodu na Britaniju, prefekt alimente u Rimu, Karakalin pratitelj u ratu protiv Germana, drugi put prefekt alimente u Rimu, namjesnik Dalmacije, namjesnik Azije, pratitelj cara Karakale u ratu protiv Parta i pred smrt savjetnik namjesnika Cipra.

Ključne riječi: Salona, natpis, vitez, senator, namjesnik, dinastija Severâ, car, Septimije Sever, Geta, Karakala, Recija, Britanija, Dalmacija, Azija, Cipar, Parti, Aleksandar Sever, Elagabal

UDK: 94(37)
94.(497.58)

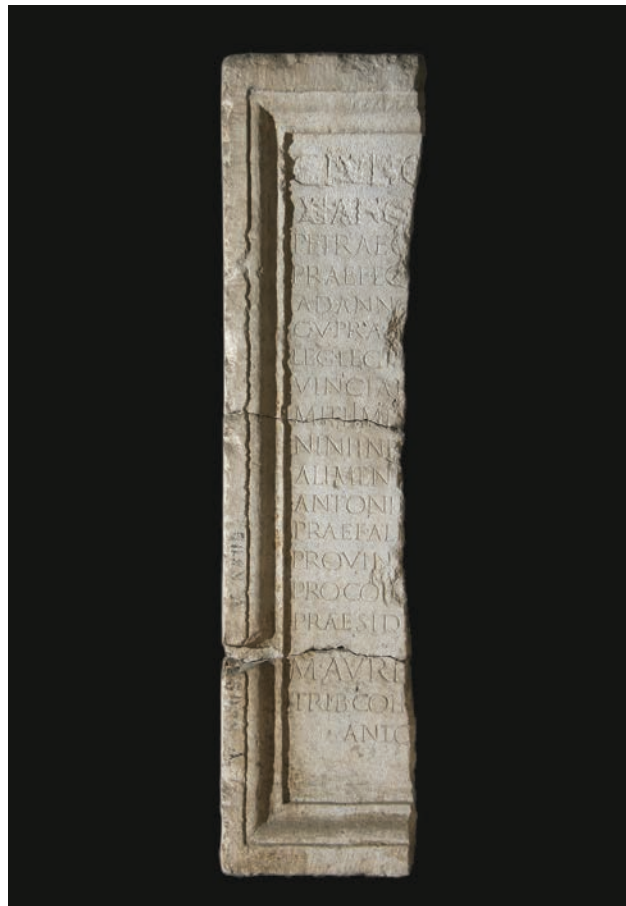
Pregledni članak
Primljeno: 20. lipnja 2016.

Uvod

U lapidariju Arheološkog muzeja u Splitu čuva se ulomak počasnoga natpisa iz Salone koji sadržava karijeru Gaja Julija Avita Aleksijana,¹ osobe od velikog značenja za rimsku dinastiju Severâ (sl. 1, 2). Objavio ga je Egger,² a naknadno je u današnjem Augsburgu (*Augusta Vindelicorum*, glavni grad rimske provincije Recije)

- 1 Sačuvano je manje od polovice lijeve strane spomenika sastavljene od tri ulomka. Visina spomenika je 1,54 m, širina 0,36 m, a debljina 0,66 m. Inventiran je pod oznakom A-4529. Zahvaljujem kustosu epigrafičke zbirke Arheološkoga muzeja u Splitu kolegi Mariju Radaljcu na ustupljenoj fotografiji (sl. 1).
- 2 R. Egger 1919, str. 293-322. Natpis je postavio vitez Marko Aurelije ---], tribun neke kohorte od čijega je imena zbog oštećenja ostao sačuvan samo atribut *Antoniniana*. Spaul (2000, str. 535) ga ne donosi u popisu zapovjednika peregrinskih auxilija, a neki autori (H.-G. Pflaum 1960, str. 694, br. 258; J. J. Wilkes 1969, str. 448, br. 32) nisu pokušavali odrediti o kojoj se jedinici radilo. Po jednom mišljenju (M. Le Glay 1972, str. 212, 217) riječ je o kohorti Osmo *Voluntariorum*, no većina autora opredijelila se za kohortu Prva *milliaria Delmatarum* (R. Egger 1919, str. 322; A. Jagenteufel 1958, str. 53-54, br. 29; A. Radnóti 1961, str. 388; PME 1, A 209; H. Halfmann 1982, str. 220; G. Alföldy 1987, str. 286, br. 3; A. R. Birley, 2005, 225, br. 16). Moguće je da se radi o kohorti Druga *milliaria Delmatarum* koja je u Salonu 169.-170. godine pod zapovjedništvom tribuna Lucija Aneja Servilijana podigla 800 stopa zida i jednu kulu u okviru sjeveroistočnih gradskih fortifikacija prema tzv. *Porta Andetria* što je epigrafski potvrđeno (ILS 2617; I. Matijević 2015, str. 655, kat. br. 247). Nije isključeno ni da se radi o kohorti Treća *Alpinorum* koja je najranije 211. godine dobila atribut *Antoniniana* (G. Alföldy 1987, str. 245-247, 295; F. Gayet 2006, str. 70) potvrđen na natpisu iz Škripa AE 1979, 448 i natpisu AE 1975, 677 iz Šipova, dakako, pod uvjetom da je etnički dio njezina imena isklesan bez skraćivanja. Aurelijevo zapovjedništvo ne može biti datirano prije 215. godine jer je to donja granica postavljanja Aleksijanova natpisa.

pronađen Aleksijanov posvetni natpis (AE 1962, 241; EDH HD016978): *Deo P[atrio] / Soli Ela[gabalo] / G(aius) Iul(ius) Av[itus] / Alexi[anus] / s[od]a[li]s / Titia[li]s / leg(atu)s Au[g(usti) p(ro) p(raetore)] / prov(inciae) [Raet(iae)]* (sl. 4).³ Novo otkriće omogućilo je Radnótiju potvrđivanje i dopunjavanje Eggerovih zaključaka pa je definirao Aleksijanovo ime i po posveti božanstvu (*Deus Patrius Sol Elagabalus*) i povezo ga s gradom Emesom u Siriji. Ponudio je rekonstrukciju njegove cjelokupne karijere u kojoj je prvu vitešku službu datirao u 200. godinu, ulazak u senatorski *ordo* u 210., a posljednju funkciju namjesnika Dalmacije u 222. godinu.⁴ Međutim, predloženu je kronologiju kao i neke službe potpuno odbacio Halfmann i ponudio novu interpretaciju Aleksijanove karijere od trenutka njegova ulaska u Senat.⁵ Nova kronologija prihvaćena je u kasnijim sintezama i ostali joj autori nisu, osim kronoloških detalja vezanih za prokonzulat u Aziji, ništa osporili.⁶ Halfmann je velike zasluge s razlogom pripisao Pflaum u koji je u svoja dva rada dokazao da je Gaj Julije Avit Aleksijan zapravo identičan s Julijem Avitom kojega spominje Dion Kasije u svojoj *Rimskoj povijesti* (79. 30, 2-4): »Meza, sestra auguste Julije, imala je s bivšim konzulom Julijem Avitom dvije kćeri, Soemidu i Mameju, i dvojicu unuka: Avita od Soemide s Varijem Marcelom, sunarodnjakom (i on je bio iz njezine Apameje) koji je bio obnašao dužnosništva, uvršten je u senat i zatim umro, a Basijana od Mameje s Gesijem Marcijanom, također Sirijcem iz grada Arke koji je obnašao neka dužnosništva... Tijekom cijeloga je vremena vladavine sestre Julije bila uz nju, a otkako je ona umrla obitavala je u Emesi. Karakala je naime Avita iz Mezopotamije, nakon što je upravljao Azijom, poslao na Cipar kao prisjednika nekome kockom izabranom kojemu se on pridružio, pa preminuo od starosti i bolesti.«⁷ On je bio rodom iz grada Emese u Siriji, suprug Julije Meze, sestre Julije Domne koja je bila supruga cara Septimija Severa, i djed budućih careva Elagabala i Aleksandra Severa. Prema tome, nema nikakve sumnje da se solinski i augsburški natpis te navod kod Diona Kasija savršeno nadopunjuju po čemu je Halfmann (sl. 5) ponudio sljedeću restituciju našega natpisa: *C(aio)*

Slika 1
Ulomak Aleksijanova počasnog natpisa iz Salone, Arheološki muzej u Splitu, inv. br. A-4529 (snimio Tonči Seser)

*Iulio [Avito Ale]xiano [praef(ecto) coh(ortis) Ulp(iae)] / Petraeo[r(um) trib(uno) leg(ionis) ---] / praef(ecto) eq(uitum) [al(ae) --- proc(uratori)] / s[od]a[li]s ad anno[nam] Augg(ustorum) Ostiis] / c(larissimo) v(iro) prae[tr]o[ri] sodali Titiali] / leg(ato) leg(ionis) III[I Fl(aviae) leg(ato) p(ro) p(raetore) pro]/vin-
ciae [Raetiae co(n)s(uli) co]/miti Imp(eratorum) [Severi et Anto] / nini in B[ritannia] praef(ecto) / aliment(orum) [co-
miti Imp(eratoris)] / Antonin[us] in Germania] / praef(ecto)*

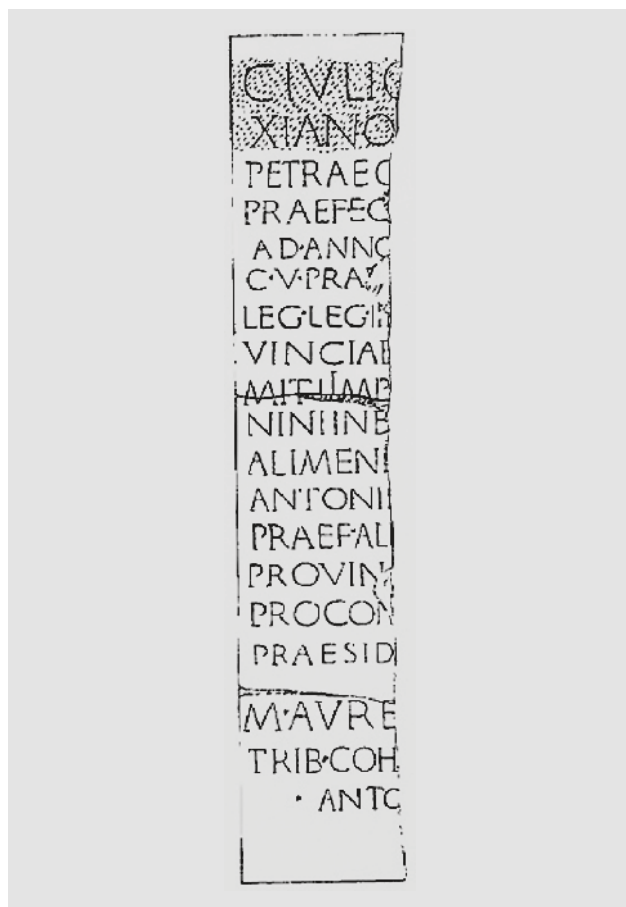
3 Sačuvana je lijeva polovica spomenika sastavljena od tri ulomka. Visina spomenika je 1,59 m, širina 0,42 m, a debljina 0,34 m. Čuva se u Römisches Museum u Augsburgu pod inventarnim brojem 331 a, A. Radnóti 1961, str. 383-385. Desna strana žrtvenika je rekonstruirana. Za osnovne podatke v. i <http://www.ubierat-lupa.org/monument.php?id=6452>. Za potrebe ovoga rada fotografije su mi također velikodušno ustupili doc. dr. sc. Orlolf Harl (sl. 4), Josefina Hertwig i Manfred Hahn iz Römisches Museuma Augsburg (sl. 3). Svima sam vrlo zahvalan.

4 A. Radnóti 1961, str. 388-391.

5 H. Halfmann 1982, str. 217-225.

6 A. R. Birley 1999, str. 223-224; A. R. Birley 2005, str. 225-226; L. de Arrizabalaga y Prado 2010, str. 201; I. Mennen 2011, str. 194-21; C. Davenport 2012, str. 806-807. Za datiranje njegova prokonzulata u Aziji v. bilj. 47. Osim spomenutoga Eggera i Radnótiya za starije prijedloge slijeda Aleksijanovih službi v. A. Jagenteufel 1958, str. 53-54, br. 29; H.-G. Pflaum 1960, str. 694-695, br. 258; PME 1, I 32.

7 Vrlo sam zahvalan prof. dr. Bruni Kuntić-Makvić na prijevodu odlomka.

Slika 2

Crtež ulomka Aleksijanova počasnog natpisa iz Salone (R. Egger 1919, str. 295, sl. 133)

al[im]ent(or)um // *leg(ato) pr(o) pr(aetore)]* / *provin[ci]ae Dalmatiae*] /¹⁵ *procon[suli prov(inciae) Asiae]* / *praesidi [clementissimo]* / *M(arcus) Aurell[ius ---]* / *trib(unus) coh(ortis) [mil(iariae) Dalmatar(um)(?)]* / *Anto[niniana]e*.⁸

Aleksijanove viteške službe

Halfmann je zaključio da je Aleksijanov prokonzulat u Aziji trajao tijekom 215. odnosno 216. godine što mu je bio ključni oslonac za rekonstrukciju slijeda svih njegovih prethodnih službi.⁹ Uzme li se u obzir da su dva pretorska

položaja, zapovjedništvo nad legijom i jedno namjesništvo obično trajali pet do šest godina vrlo je izgledno kako je Aleksijan funkciju nadzora nad opskrbom grada Rima žitom (*annona Augusti*) u Ostiji najvjerojatnije obavljao oko 193. godine.¹⁰ Prije toga je ostvario uobičajene tri viteške milicije od kojih su na salonitanskom natpisu djelomično sačuvane oznake dviju: prva je bila prefektura neke kohorte *Petraeorum*, a treća prefektura konjaništva neke ale. Između njih je morala biti upisana oznaka milicije sekunde što je najvjerojatnije bio angustiklavijski tribunat u legiji. Početak karijere, dakle, vezan je uz jednu od šest kohorti *Petraeorum* koje je osnovao Trajan na prostoru Arabije Petreje.¹¹ Sve su jedinice, osim Treće *Ulpia Petraeorum milliaria* koja je bila u Kapadokiji, boravile u graničnim područjima Sirije i Palestine te se o njima ne može mnogo pouzdanoga reći.¹² Svaka milicija trajala je tri do četiri godine,¹³ po čemu Aleksijanove tri milicije treba staviti u vrijeme od otprilike 180. do 190. godine. Dakle, vitešku karijeru započeo je u ranim dvadesetim godinama svoga života, negdje pred kraj vladavine Marka Aurelija, u dijelu Carstva odakle je potjecao. Julijevci iz Emese imali su građansko pravo od ranoga 1. stoljeća i afirmirali su se zahvaljujući ženidbi Julije Domne za senatora i budućega cara Septimija Severa oko 180. godine. Njihov utjecaj na kreiranje najviše državne politike u prvim desetljećima 3. stoljeća bio je izvanredno snažan što čini Emesu neusporedivom s bilo kojim drugim gradom toga doba na Bliskom istoku.¹⁴

Namjesnici provincija s dvije ili tri legije mogli su predstavljati neposrednu prijetnju carskom autoritetu što je dolazilo do izražaja tijekom kriza kada je njegov utjecaj bio oslabljen i pred mnogim izazovima. To se dogodilo nakon Pertinaksove smrti 193. godine. Didije Julijan zadržao je vlast u Rimu zahvaljujući potkupljivanju pretorijanaca, a njegovi najozbiljniji konkurenti bili su Pescenije Niger u Siriji, Klodije Albin u Britaniji i Septimije Sever u Gornjoj Panoniji.¹⁵ Upravo je on tada postao rimski car jer je uz njega stalo najmanje 15 legija smještenih u rajnskim i dunavskim provincijama i još tri britanske legije. Profilirao se uski krug ljudi od Severova velikog povjerenja koji su mu pružili ključnu potporu u osvajanju vlasti i na koje se kasnije oslanjao. To su namjesnik Donje Mezije i njegov

8 H. Halfmann 1982, str. 220. Njegova je restitucija prihvaćena u kasnijoj literaturi, v. npr. EDH HD016831; A. R. Birley 2005, str. 225, br. 16.

9 H. Halfmann 1982, str. 220.

10 H. Halfmann 1982, str. 219-220.

11 R. Egger 1919, str. 296-298; H.-G. Pflaum 1960, str. 694, br. 258.

12 J. E. H. Spaul 2000, str. 438-439, 449-451. Spaul drži da je Aleksijan zapovijedao kohortom Šesta *Ulpia Petraeorum*.

13 H. Devijver 1974, str. 461.

14 F. Millar 1996, str. 303-304.

15 I. Mennen 2011, str. 213.

Slika 3
Aleksijanov žrtvenik posvećen bogu Elagabalu, Römisches Museum Augsburg, inv. br. 331 a (snimio Andreas Brücklmair)

Slika 4
Aleksijanov žrtvenik posvećen bogu Elagabalu, Römisches Museum Augsburg, inv. br. 331 a (snimio Ortoolf Harl)

brat Septimije Geta, namjesnik Britanije Klodije Albin, tribun u legijama Prva *Adiutrix* i Peta *Macedonica* u Donjoj Meziji Septimije Kastin i legat legije Prva *Italica* također u Donjoj Meziji Marije Maksim. Tijekom Severova napredovanja prema Rimu prethodnicu je predvodio Julije Leto koji je kasnije igrao važnu ulogu u ratovima protiv Parta i protiv Klodija Albina. Zapovjednik veksilacija bio je Valerije Valerijan koji je ranije obavio svoje viteške milicije i namjesništvo na Cipru. Po mišljenjima većine znanstvenika upravo je on bio ključna osoba tijekom Severovih građanskih ratova. Čini se da je novom caru potpora bila osigurana i u samom Rimu. Tijekom aprila 193. godine *consul suffectus* je najvjerojatnije bio Fabije Kilon čija se karijera tijekom Komodove vladavine isprepletala sa Severovom tako da su se očito otprije dobro poznavali.¹⁶ Gaj Julije

Avit Aleksijan, zet carice Julije Domne, pripada istom krugu carevih saveznika. Obavljajući svoju posljednju vitešku službu bio je podređen prefektu anone u Rimu i izravno je kontrolirao iskrcavanje, skladištenje i prijevoz žita u grad. Vrlo je vjerojatno odgovarajućim upravljanjem ovom opskrbom Septimiju Severu olakšao osvajanje prijestolnice 193. godine.¹⁷

Ulazak u Senat, zapovjedništvo nad legijom i namjesništvo u Reciji

Odmah nakon preuzimanja vlasti car je neke svoje rođake uzdigao u senatorski rang i to najvjerojatnije pomoću *adlectio inter tribunicios*.¹⁸ Jedan od njih bio je i Aleksijan što je na natpisu iz Salone jasno prema siglama *CV* (*clarissimus vir*) i oznakom preture koju je dobio 194.

16 I. Mennen 2011, str. 194-195.

17 H. Halfmann 1982, str. 220-221. Halfmannovu tezu podupiru A. R. Birley (2005, str. 226) i I. Mennen (2011, str. 147, 210).

18 O Severovu davanju važnih položaja u državi pouzdanicima i bliskim članovima rodbine neposredno nakon dolaska na vlast v. A. R. Birley 1999, str. 195 i d.; I. Mennen 2011, str. 194 i d.

godine. Nastavak retka restituiran je oznakom njegove svećeničke funkcije *sodalis Titialis* analogno natpisu iz Augsburga¹⁹ što znači da je u Rimu bio član senatorskoga kolegija koji je održavao kult diviniziranoga cara Tita.²⁰ Potom je dobio zapovjedništvo nad legijom od čijega je brojčanoga dijela imena na natpisu sačuvano samo *III*. Zbog raspoloživoga prostora u nastavku sedmoga retka u obzir može doći samo legija Četvrta *Flavia (leg(atus) leg(ionis) III[Fl(aviae)]*) čiji je logor bio Singidunum u Gornjoj Meziji. Upravo je u ovoj provinciji u obližnjem gradu Viminaciju u aprilu 196. Karakala proglašen carem. Aleksijan je postavljen za namjesnika Recije 196. ili 197. godine kada se Sever vratio s istoka nakon pobjede nad Pescenijem Nigerom i pobjede u Prvom partskom ratu. U međuvremenu se pojačalo njegovo neprijateljstvo s bivšim saveznikom Klodijem Albinom, posebno nakon što je Karakalanim uzdizanjem u rang cezara izgubio svaku nadu da će ga naslijediti. Albin se proglasio carem i sa svojim snagama ušao u Galiju. Nije poznato je li se u operacije protiv njega Aleksijan uključio 196. godine kao legat veksilacije svoje legije pod zapovjedništvom namjesnika Gornje Mezije Fabija Kilona ili godinu poslije kao namjesnik Recije.²¹ Njegova uprava nad Recijom potvrđena je augsburškim kolosalnim žrtvenikom. Zanimljiv je način oblikovanja posvete emesenskom bogu Elagabalu jer uključuje njegovo ime potvrđeno na nekim natpisima iz palmirske Nazale ('LH'GBL) s novim konceptom Boga Sunca.²²

Pratitelj cara Septimija Severa i cara Karakale u ratu u Britaniji

Kraj recijskoga namjesništva i priključnoga konzulata vjerojatno su se dogodili između 198. i 200. godine. Nakon toga Aleksijan je bio pratitelj (*comes*) careva Septimija Severa i Karakale u jednom ratnom pohodu (*[---] co/miti Imp(eratorum) [Severi et Anto]/nini in B[---]*). Egger i Radnóti su povedeni pretpostavkom da Aleksijanova karijera pripada vremenu Aleksandra Severa držali da se radilo o ratu protiv Germana (*in bello Germ(anico) ---*) odnosno Parta (*in bello Parth(ico) ---*) misleći na ratove

koje je vodio Karakala. Kasnije je Pflaum oštećeni dio nadopunio s *B[ritannia]* navodeći popis svih komita od 1. do 3. stoljeća iz kojega proizlazi da sintagma *comes imperatoris in bello* nije uobičajena. Prijedlozi *in* odnosno *per* uvijek se nalaze s imenom zemlje, a *bellum* se zajedno s *comes* javlja uvijek bez prijedloga *in*. Zbog navedenoga je, ističe Halfmann, Pflaumova resitucija izvan svake sumnje ispravna tako da Aleksijanovu pratnju careva u ratu u Britaniji treba datirati između 208. i 211. godine.²³ Odmah se nameće pitanje što je bilo s Aleksijanovom karijerom u proteklih osam godina i zašto nije bio na nekom službenom položaju. Njegovo brzo napredovanje između 193. i 198. godine, obilježeno postizanjem senatorskoga ranga, preturom, dvjema pretorskim dužnostima, vojnim zapovjedništvima i konzulatom, nije bilo neobično jer su slične karijere imali i drugi dužnosnici od careva povjerenja. Nakon pobjede nad Klodijem Albinom kod Lugduna 17. februara 197. na čelo Lugdunske Galije postavljen je Flavije Sekundo Filipijan, Galiju Belgiku dobio je Marije Maksim, a Donju Panoniju Klaudije Klaudijan. To su trojica Aleksijanovih pretorskih namjesničkih kolega koji su, poput njega samoga, dugovali svoje brzo unapređenje događajima iz 193. godine.²⁴ Ako su oni uskoro nakon konzulata nagrađeni i konzulskim namjesništvima pitanje je što se dogodilo s Aleksijanovom karijerom. Ovo »stavljanje na led«, koje se vrlo uspješno može dokazati i za zeta Varija Marcela, posljedica je mnogih zlouporaba ovlasti prefekta pretorijanaca Fulvija Plautijana tijekom 199. odnosno 200. godine. Dion Kasije prožet mržnjom kaže da je njegova moć bila tolika da je odlučivao o napredovanju senatora i dodjeljivanju namjesništava. Zbog svega je Plautijan bio u vrlo lošim odnosima s carskom obitelji, u prvom redu s Karakalom i Getom te posebno caricom Julijom Domnom što se proteglo i na njezinu sestru Juliju Mezu pa tako i njezina muža Aleksijana čija je konzulska karijera zaustavljena.²⁵ Plautijanovo ubojstvo 22. januara 205. rehabilitiralo je protagoniste emesenskoga klana: Aleksijan je bio u bliskoj carskoj pratnji tijekom vojnih operacija u Britaniji koja je istodobno stavljena

19 A. Radnóti (1961, str. 386-387, bilj. 12) za 5. i 6. redak natpisa iz Augsburga predlaže dvije restitucije: *Soda[[is] Flav(ialis)(?) / Titi(alis) A[ntonin(i)anus](?)]* ili *Sod(alis) A[ntonin(i)anus](?) / Titi(a)[l](is)(?)]*.

20 J. Rüpke 2007, str. 227.

21 H. Halfmann 1982, str. 221; o tome v. i. I. Mennen 2011, str. 201-203.

22 O Elagabalovu kultu i njegovu značenju u okviru Rimskoga Carstva i za Emesu v. F. Millar 1993, str. 304-309.

23 H. Halfmann 1982, str. 221-222. Tada je drugi *comes* bio Placid Postumijan, v. I. Mennen 2011, str. 208-209; i posebno detaljno A. R. Birley 2005, str. 192-195.

24 Konzulske su vojske također bile u rukama stranačkih pripadnika: donjogermanske postrojbe imale su Valerija Pudenta koji je 193. kao namjesnik Donje Panonije podupirao Septimija Severa. Na čelo Hispanije Citerior i na mjesto Albinova pristalice Novija Rufa došao je Klaudije Kandid koji se od 193. godine borio na Severovoj strani. Nekadašnja Albinova provincija Britanija imala je Virija Lupa koji je godinama prije zadržao Donju Germaniju na Severovoj strani; H. Halfmann 1982, str. 223-224.

25 Halfmannovo mišljenje o Plautijanovu usporavanju Aleksijanove karijere dijele A. R. Birley (2005, str. 226) i I. Mennen (2011, str. 205).

i vodeći vojne operacije kada je u pratnji uvijek imao neko-licinu senatora. Dion Kasije tako kaže da je jedini prisutan u njegovu logoru u Edesi u trenutku smrti 217. godine bio Aurelijan koji je vrlo vjerojatno pratio i njegova oca u brojnim kampanjama.³⁰ Unatoč tome, više primjera ukazuje na vjerojatnost da je prema nekoj rodbini imao određeni oprez. Tako Gesije Marcijan, Aleksijanov drugi zet odnosno drugi muž njegove druge kćeri Julije Mameje, nije primljen u senatorski *ordo* iako je Karakala u nekim okolnostima znao to iznenadno činiti za druge osobe.³¹

Pratitelj cara Karakale u ratu protiv Germana

Aleksijan je nakon prefekture u Rimu pratio Karakalu u ratu protiv Germana tijekom ljeta ili jeseni 213. godine.³² Carstvo je u 3. stoljeću održavalo mirne diplomatske odnose s Markomanima i Kvadima, ali se znalo i upletati u njihova unutrašnja pitanja i poticati međusobni razdor kako bi zadržalo vlastitu sigurnost.³³ Jedina i do određene mjere dobro dokumentirana barbarska invazija u Panoniju u doba Severâ dogodila se upravo za Karakaline vladavine 212. ili u prvim mjesecima 213. godine i povezuje se s neredima koje su na sjevernom obodu Dacije uzrokovali Karpi i Vandali. Odrasila se na sjeveroistočni rub Panonije i vjerojatno je bila izravan povod izmjeni granice između Gornje i Donje Panonije sljedeće godine čime se postiglo da obje provincije imaju po dvije legije pa su tako i namjesnici Donje Panonije također bili konzulskoga ranga. Ovi događaji jasno pokazuju da je rimski sustav zavisnih kraljevstava na dunavskoj granici dobro funkcionirao. Karakala je navodno uspio izolirati Markomane od sve nasrtljivijih Vandala, ali je zato oštro reagirao prema Kvadima koji su tada upali u Panoniju. Predali su mu svoga kralja Gajobomara i nekoliko plemenskih prvaka te ih je dao smaknuti.³⁴

Povratak u Rim i prefekt alimente drugi put

Aleksijan je nakon povratka iz Panonije po drugi put obavljao funkciju prefekta alimente i teško je reći je li

ponovno imenovanje imalo neki poseban razlog tim više što je točna struktura upravljanja alimentom još uvijek prilično nepoznata. Reizbor nije bio neuobičajen jer su neki dužnosnici i prije njega na ovaj položaj bili postavljani više puta kao što pokazuje primjer Polijena Auspeksa iz vremena Marka Aurelija koji je na tu funkciju triput biran. Poslije toga uslijedilo je Aleksijanovo namjesništvo u Dalmaciji koje je trajalo kratko, godinu ili najviše godinu i pol dana, što nije neobična pojava u Karakalino doba.³⁵

Namjesnik provincije Dalmacije

Može se reći da uprava nad Dalmacijom tada nije bila zahtjevna. Prošlo je vrijeme ratova protiv Germana kada su provinciji trebali namjesnici s vojničkim iskustvom. Obje panonske provincije na sjeveru bile su mirne, izuzev Karakaline intervencije protiv Kvada. Aleksijan je na raspolaganju imao vrlo dobro strukturiran namjesnički ured s vojnicima koji su obavljali različite službe - od višerangiranih principala do nižerangiranih imuna i ostalih vojnika pridruženih njegovu osoblju. Dalmacija tada nije imala vlastitu legijsku posadu pa je za službe kornikularija, komentarijenza, spekulatora i beneficijarija morala posuđivati vojnike iz legija smještenih u Panoniji i Meziji, a ostale je popunjavala pripadnicima vlastitih pomoćnih postrojbi.³⁶ U vrijeme njegova namjesništva sigurnost u provinciji kao i u glavnom gradu održavali su pripadnici pet pomoćnih postrojbi. To su bile kohorta Osma *Voluntariorum*, Treća *Alpinorum*, Prva *Belgarum*, Prva i Druga *milliaria Delmatarum* čijih je između četiri i četiri i pol tisuće vojnika bilo raspršeno diljem provincije.³⁷ Oni u kasnom principatu očito nisu mogli zadovoljiti sve potrebe pa su im dodane veksilacije legija Prva *Italica*, Četrnaesta *Gemina*, Prva *Adiutrix*, Peta *Macedonica* i najvjerojatnije Osma *Augusta*. Njihova prisutnost zajedno s pripadnicima obiju carskih ratnih mornarica u Saloni ne treba čuditi jer je ona bila važna luka i ishodište cesta prema sigurno- snu uvijek rizičnom Podunavlju.³⁸ Međutim, zanimljivo je kako se od ovih legionara službe trojice vojnika legije Prva

30 C. Davenport 2012, str. 806-807.

31 H. Halfmann 1982, str. 225. O karijeri Gesija Marcijana koji je zasigurno bio mrtav do 222. godine znade se vrlo malo. Postoji navod kod Diona Kasija po kojemu se može zaključiti da je izvršavao neka namjesništva, ali nema ni jednog epigrafskog izvora, v. R. L. Cleve 1988, str. 202-203 i ukratko A. R. Birley 1999, str. 222, br. 36, 37.

32 H. Halfmann 1982, str. 222.

33 L. F. Pitts 1989, str. 52.

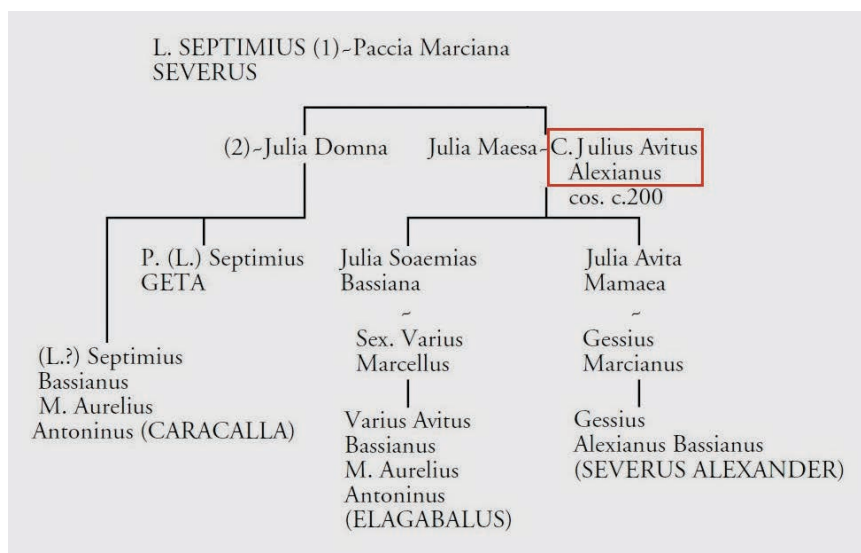
34 A. Mócsy 1974, str. 198-199.

35 H. Halfmann 1982, str. 222-223.

36 I. Matijević 2015, str. 132 i d.

37 G. Alföldy 1987, str. 245-247, 249, 251-252, 254-255; I. Matijević 2015, str. 61-73. Za točnu brojnost avguzilijarnih vojnika u provinciji kao i za odnos pješaka i konjanika v. I. Matijević 2015, str. 163-164.

38 I. Matijević 2015, str. 53.

Slika 6
Dio stabla dinastije Severâ (prilagodilo autor po CAH 12, str. 768)

Italica mogu datirati u ranoseversko doba,³⁹ a službe još dvojice u vrijeme nakon 220. godine.⁴⁰ Podatak bi mogao biti znakovit jer je zapovjednik legije 193. godine i jedan od podupiratelja novoga cara bio Marije Maksim. Legija je nesumnjivo tada uživala povjerenje visokih vladajućih krugova zbog čega je jedan njezin dio poslan u Salonu i to najvjerojatnije zbog čvršćeg stavljanja provincijske metropole pod kontrolu novog cara i nove dinastije.⁴¹

Odlazak na istok: namjesnik provincije Azije, pratitelj cara Karakale u ratu protiv Parta. Misija na Cipru i smrt

Aleksijanu je u Salonu postavljen počasni natpis kada je prestalo njegovo namjesništvo u Dalmaciji i nastupio prokonzulat u Aziji 215. godine. Nakon završetka azijskoga namjesništva opet ga je pozvao Karakala da mu bude *comes* u rano ljeto 216. u ratu protiv Parta pa se tako opet našao u carevoj neposrednoj blizini.⁴² Ovaj put legije su

napredovale puno dalje, do Arbele istočno od Tigrisa.⁴³ Moguće da je s carem u Edesi proveo zimu 216./217. kada ga je poslao na Cipar kako bi tamo djelovao kao član konzilija viteškoga namjesnika. Sve se to moralo dogoditi prije nego je Makrin dao ubiti Karakalu 8. aprila 217. dok je putovao između Karhe i Edese. Ciprom je obično upravljao prokonzul pretorskoga ranga, ali je u Karakalino doba vlast iz nepoznatih razloga imao viteški prokurator, u trenutku Aleksijanove misije najvjerojatnije Cesernije Statijan Kvinktijan. Nije jasno je li ova zadaća značila Aleksijanovo padanje u carevu nemilost.⁴⁴ Cipar je zbog blizine vojnih operacija protiv Parta očito imao važnu ulogu u opskrbi i logistici rimskih postrojbi, pa je Aleksijan mogao savjetovati prokuratora upravo u tim pitanjima jer je imao veliko iskustvo u obavljanju sličnih zadaća kao prefekt anone u Ostiji, dvaput prefekt alimente i pratitelj careva na pohodima u Britaniji i Germaniji.⁴⁵ Aleksijan je, po pisanju Diona Kasija, umro na Cipru kao oboljeli starac

39 I. Matijević 2015, str. 50-51. Radi se o steli (CIL 3, 2009) vojnika Aurelija Mukatre koju mu je postavio kolega vojnik Aurelije Sabazijan (za dataciju v. D. Maršić 1997, str. 118) i o steli Aurelija Pontijana (CIL 3, 2010 (8576)) nastaloj između 220. i 230. godine (za dataciju v. N. Cambi 1988, str. 107-108). O stelama detaljnije v. I. Matijević 2015, str. 364, 366-367, kat. br. 8, 10.

40 Radi se o fragmentiranoj steli (CIL 3, 12899) koja nije sačuvala ime preminuloga vojnika, ali sadrži ime njegova kolege komemoratora iz legije, v. I. Matijević 2015, str. 365, kat. br. 9. Dataciju određuje upotreba legijina atributa *Severiana* koji je dobila tijekom vladavine Aleksandra Severa (222. - 235.); A. Betz 1938, str. 44; F. Matei-Popescu 2010, str. 114.

41 I. Matijević 2015, str. 51-52. Pitanju prisutnosti i djelovanja pripadnika ove legije u Salonu i diljem provincije Dalmacije tijekom severskoga razdoblja posvetio sam poseban rad koji je u završnoj fazi izrade.

42 H. Halfmann 1982, str. 222-223.

43 F. Millar 1993, str. 144.

44 H. Halfmann 1982, str. 222-223, 225.

45 I. Mennen 2011, str. 211.

prije nego je u ljeto 218. godine na vlast došao Elagabal.⁴⁶ Međutim, Barnes drži da bi se zbog lakune u tekstu Diona Kasija i možda njegova nespretnog izvještaja Aleksijanov početak prokonzulata u Aziji moglo smjestiti kasnije i to u april 216. Položaj je napustio u zimu 216. odnosno 217. godine prije isteka namjesničkog mandata kako bi se pridružio Karakali i u proljeće 217. otišao na Cipar.⁴⁷ Prema tome, ako je Barnes u pravu, Aleksijan je vrlo kratko bio uz Karakalu tijekom vojnih operacija, možda najviše tri mjeseca. Uzimajući u obzir imena svih osoba uključenih u vojne događaje od Severova dolaska na vlast samo su rijetki u Karakalino doba nastavili dobivati određene vojne odgovornosti. Jedan od njih bio je Avit Aleksijan.⁴⁸ Na istoku su ga pratila samo dvojica ili trojica senatora, kako je bilo i tijekom pohoda na Britaniju nekoliko godina prije. Spomenuti Aurelijan, koji je očito imao određeno vojno iskustvo, boravio je s njime u Edesi, a ostali uključujući i Aleksijana možda su bili u Antiohiji kao glavnoj bazi careve pratnje.⁴⁹

Aleksijanova misija na Cipru odvijala se tijekom vladavine cara Makrina koji je imao potporu Senata. Cijelo je vrijeme proveo na istoku i nastavio voditi vojne operacije protiv partskoga kralja Artabana V. te je nakon nakon poraza kod Nisibisa uspio kupiti mir i zadržati Mezopotamiju kao provinciju.⁵⁰ Tada je opet u prvi plan došao utjecaj emesenskoga klana izravno odgovornog za Makrinov pad. Julija Meza, sestra carice Julije Domne, vratila se u Siriju i živjela na imanju u blizini Emese. Njezine dvije kćeri Julija Soemida i Julija Mameja bile su udane za istaknute državne dužnosnike porijeklom iz Sirije: Varija Marcela iz Apameje i Gesija Marcijana iz Arke. Pod njihovim je utjecajem legija Treća *Gallica* smještena u Rafaneji na Orontu kao jedina legija u provinciji vrlo brzo za novoga cara postavila mladoga Elagabala, sina Julije Soemide, čime je obnovljena vlast Severâ. Njega će 222. naslijediti prvi rođak Aleksandar Sever kao sin Julije Mameje.⁵¹

Aleksijanovo je ime na natpisu iz Salone izbrisano, ali ipak ne tako temeljito da se ne bi moglo pročitati. Radiranje se moglo dogoditi nakon smrti cara Elagabala (218. - 222.) ili najvjerojatnije odmah nakon ubojstva Aleksandra Severa (222. - 235.) i njegove majke Julije Mameje. Car Maksimin Tračanin cijelu je obitelj osudio na *damnatio*

memoriae koju se, ipak, nije dosljedno provodilo na natpisima i koju su 238. godine tijekom svoje tromjesečne vladavine poništili carevi Pupijen i Balbin.⁵²

Zaključak

Gaj Julije Avit Aleksijan potječe iz sirijske Emese. S dinastijom Severâ izravno je povezan preko svoje supruge Julije Meze, sestre Julije Domne koja je bila žena cara Septimija Severa. Njihova kći Julija Soemida je u braku s Varijem Marcelom iz sirijske Apameje dobila sina i kasnije cara Elagabala (218. - 222.). Druga kći Julija Mameja je sa svojim drugim mužem Gesijem Marcijanom iz sirijske Arke također imala sina i Elagabalova nasljednika Aleksandra Severa (222. - 235.). Aleksijanova vrlo bogata karijera može se u cijelosti rekonstruirati zahvaljujući ulomku njegova počasnog natpisa iz Salone, zatim natpisa kojega je on osobno posvetio tijekom namjesništva u Reciji i navodu Diona Kasija u djelu *Rimska povijest*. Nekoliko znanstvenika bavilo se pokušajem usklađivanja ovih povijesnih izvora, ali daleko najveće zasluge u tome ima H. Halfmann čije su zaključke uz minorne izmjene prihvatili i svi kasniji autori. Aleksijanovo namjesništvo u Aziji datirao je u 215. odnosno 216. godinu što mu je omogućilo kronološku rekonstrukciju slijeda svih ostalih službi odnosno njihovo stavljanje u širi kontekst.

Aleksijan je vojno-političku karijeru započeo kao vitez u ranim dvadesetim godinama života i to prefekturom nad nekom od šest kohorti *Petraeorum* koje su osim jedne bile smještene na prostoru Sirije i Palestine. Ostale milicije obavio je otprilike do 190. godine nakon čega je došao u Rim gdje je u okviru posljednje viteške službe bio podređen prefektu anone. Na tom je položaju bio 193. godine kada nakon smrti cara Pertinaksa na prijestolje došao Septimije Sever. Aleksijan je pripadao krugu vrlo utjecajnih ljudi od njegova povjerenja i vrlo mu je vjerojatno odgovarajućim upravljanjem opskrbom hrane tada olakšao osvajanje prijestolnice. Novi je car vrlo brzo učvrstio položaje svojih saveznika tako da su i neki njegovi rođaci postigli status senatora uključujući, dakako, i Aleksijana čija je karijera krenula snažnom uzlaznom putanjom. Već sljedeće godine dobio je preturu, u Rimu je postao član senatorskoga kolegija koji je vodio kult diviniziranog cara

46 H. Halfmann 1982, str. 223. Sažeto, ali na isti način o ovom periodu Aleksijanove karijere v. I. Mennen 2011, str. 210-211.

47 T. D. Barnes 1986, str. 202-205.

48 I. Mennen 2011, str. 210.

49 C. Davenport 2011, str. 807.

50 F. Millar 1993, str. 144-145.

51 F. Millar 1993, str. 145-146.

52 H. Halfmann 1982, str. 225.

Tita, a potom je zapovijedao legijom Četvrta *Flavia felix* u Singidunu u Gornjoj Meziji. Godine 196. ili 197. postavljen je za namjesnika provincije Recije što se poklopilo sa Severovim povratkom s istoka gdje je potukao Pescenija Nigera i pobijedio u Prvom partskom ratu. Postajalo je sve jasnije da će se car morati obračunati s dojučerašnjim saveznikom Klodijem Albinom koji se proglasio carem i sa svojim snagama ušao u Galiju. Aleksijan je u ovom sukobu sigurno sudjelovao, ali nije jasno je li to učinio kao legat legije Četvrta *Flavia felix* ili kao upravitelj Recije. Iz vremena njegova namjesništva potječe augsburški kolasalni žrtvenik koji je posvetio Elagabalu, bogu suncu osobito štovanom u njegovoj rodnoj Emesi. Kraj uprave u Reciji i konzulat vjerojatno su se dogodili između 198. i 200. godine. Aleksijanov sljedeći službeni položaj datira u 208. godinu što odmah nameće pitanje što se s njime događalo tijekom proteklih osam godina. Odgovor se krije u ponašanju prefekta pretorijanaca Fulvija Plautijana čiji se utjecaj toliko razmahao da je odlučivao o napredovanju senatora. Imao je vrlo loš odnos s caricom Julijom Domnom što se proteglo i na njezinu sestru pa tako i Aleksijana te njegova zeta Varija Marcela u čijoj se karijeri također može dokazati sličan izostanak dužnosništava. Nakon Plautijanova ubojstva obojica su rehabilitirani: Aleksijan je između 208. i 211. bio pratitelj (*comes*) careva Septimija Severa i Karakale u njihovu vojnom pohodu u Britaniji koja je stavljena pod upravu Varija Marcela. Ratovanje protiv Kaledonaca sjeverno od Hadrijanova i Antoninova zida bilo je uspješno. Međutim, Septimije Sever je prije svoje smrti 211. godine Getu proglasio augustom i tako izjednačio s Karakalom što je dodatno rasplamsalo netrpeljivost među braćom. Problem je pokušala riješiti njihova majka zajedno s komitima što podrazumijeva i Aleksijanovo sudjelovanje. Mirenje je propalo, Karakala je u međuvremenu obustavio daljnje vojne operacije i svi su se zaputili u Rim gdje je krajem 211. godine dao ubiti svoga brata. Aleksijan je uživao Karakalino povjerenje te je u Rimu bio zadužen za opskrbu hranom djece i siromašnih, dok je istodobno njegov zet Marcel u svojim rukama imao zapovjedništva svih postrojbi u gradu. Ova ga služba nije dugo vezala za Rim jer je opet imenovan carevim pratiteljem tijekom vojnih operacija u Panoniji protiv Markomana i Kvada tijekom ljeta ili jeseni 213.

godine. Odnosi između Carstva i Germana u ovo su doba bili mirni iako se Rim znao upletati u njihova unutrašnja pitanja potičući razdor kako bi zadržao stabilnost na granici. Smaknut je kvadski kralj Gajobomar i izmijenjena granica između obiju Panonija nakon čega se car vratio u Rim gdje je Aleksijan po drugi put postao prefekt alimente. Nije moguće reći krije li se iza ponovnoga imenovanja neki određeni razlog.

Tijekom sljedećih godinu i pol dana obavljao je namjesništvo u Dalmaciji što nije bila osobito zahtjevna zadaća jer je provincija tada uživala mir i nije imala strateško-vojnu važnost kao u doba ratova protiv Kvada i Markomana. Raspolagao je vrlo dobro ustrojenim oficijem čije je ljudstvo bilo skrojeno od legionara posuđenih iz legija smještenih u Panonijama i Mezijama te od dalmatinskih augzilijara. Osim nekoliko legijskih veksilacija nepoznate jačine, vojnu posadu činili su pripadnici pet pomoćnih postrojbi ukupne brojnosti između četiri i četiri i pol tisuće vojnika. Prilično je izgledna mogućnost kako su u gradu tijekom njegova namjesništva boravili pripadnici veksilacije legije Prva *Italica* čiji je zapovjednik 193. godine i jedan od Severovih podupiratelja bio Marije Maksim. Legija se pokazala lojalnom novoj dinastiji pa je zasigurno jedan njezin dio poslan u Salonu kako bi ona kao važan lučki grad na istočnoj obali Jadrana bila stavljena pod čvršću kontrolu. Aleksijan je 215. godine napustio Salonu kako bi preuzeo položaj namjesnika provincije Azije i tada mu je zapovjednik jedne dalmatinske kohorte postavio počasni natpis u Salonu. Nakon završetka ovoga trećeg namjesništva ponovno je postao Karakalin pratitelj, ali ovaj put u ratu protiv Parta u rano ljeto 216. godine. Nakon što je s carem vjerojatno proveo nadolazeću zimu u Edesi bio je poslan na Cipar kako bi savjetovao namjesnika iako je nova zadaća zbog blizine otoka vojnim operacijama mogla imati veze s organizacijom i logistikom, a za ta pitanja u tom trenutku car očito nije imao iskusniju osobu od Aleksijana. Ovo se događalo prije nego je Makrin dao ubiti Karakalu 8. aprila 217. Dion Kasije piše da je Aleksijan umro na Cipru kao oboljeli starac. Nije doživio ponovno uzidanje emesenskoga klana koji je nastojanjem Julije Meze u ljeto 218. godine za novoga cara postavio njegova unuka Elagabala. Tako je ponovno ustanovljena dinastija Severâ čiju je vladavinu zaključio drugi Aleksijanov unuk car Aleksandar Sever.

Kratice

AE	= L'Année épigraphique, Paris
ANRW	= Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Berlin - New York
AS	= Ancient Society, Leuven
BAR	= British Archaeological Reports, Oxford
CAH 12	= The Cambridge ancient history, second edition, vol. XII, The Crisis of Empire, A. D. 193.-337., ur. A. K. Bowmann - P. Garnsey - A. Cameron, Cambridge University Press, 2005.
CIL	= Corpus Inscriptionum Latinarum, Berlin
EDH	= Epigraphische Datenbank Heidelberg (http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/inschrift/suche) (2. 6. 2016.)
JÖAI	= Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts, Wien
JRS	= Journal of Roman Studies, London
PME 1	= Prosopographia Militarium Equestrum quae fuerunt ab Augusto ad Gallienum, Leuven; Pars prima, Litterae A-I, 1976.
RFFZd	= Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio povijesnih znanosti, Zadar

Literatura

G. Alföldy 1987	Géza Alföldy, <i>Die Auxiliartruppen der Provinz Dalmatien</i> , Römische Heeresgeschichte, Beiträge 1962-1985, Mavors III, Amsterdam 1987, 239-297.
L. de Arrizabalaga y Prado 2010	Leonardo Arrizabalaga y Prado, <i>The Emperor Elagabalus. Fact or Fiction?</i> , Cambridge University Press 2010.
T. D. Barnes 1986	Timothy D. Barnes, <i>Proconsuls of Asia under Caracalla</i> , Phoenix 40, Toronto 1986, 202-205.
A. Betz 1938	Artur Betz, <i>Untersuchungen zur militargeschichte der römischen Provinz Dalmatien</i> , Abhandlungen des archaologisch-epigrafischen Seminars der Universität Wien, Neue Folge, Heft 3, Wien, 1938.
A. R. Birley 1999	Anthony R. Birley, <i>Septimius Severus. The African emperor</i> , Routledge 1999.
A. R. Birley 2005	Anthony R. Birley, <i>The Roman Government of Britain</i> , Oxford University Press 2005.
N. Cambi 1988	Nenad Cambi, <i>Nadgrobna stela s čitavom ljudskom figurom na istočnom Jadranu</i> , RFFZd, 27(14)/1987-1988, Zadar 1988, 93-115.
R. L. Cleve 1988	Robert L. Cleve, <i>Some Male Relatives of the Severan Women</i> , Historia 37, Stuttgart 1988, 196-206.
C. Davenport 2012	Caillan Davenport, <i>Cassius Dio and Caracalla</i> , The Classical Quarterly 62, Cambridge 2012, 796-815.
H. Devijver 1974	Hubert Devijver, <i>The roman army in Egypt (with special reference to the militiae equestres)</i> , ANRW II.1, Berlin - New York 1974, 452-492.
R. Egger 1919	Rudolf Egger, <i>Ein neuer Statthalter der Provinz Dalmatien</i> , JÖAI 19-20, Wien 1919, 293-322.

- F. Gayet 2006 Frédéric Gayet, *Les unités auxiliaires gauloises sous le Haut-Empire romain*, *Historia* 55, Stuttgart 2006, 64-105.
- M. Le Glay 1972 Marcel Le Glay, *Le commandement des cohortes voluntariorvm de l'armée romaine*, *AS* 3, Leuven 1972, 209-221.
- H. Halfmann 1982 Helmut Halfmann, *Zwei syrische Verwandte des severischen Kaiserhauses*, *Chiron* 12, München 1982, 217-235.
- A. Jagenteufel 1958 Adolf Jagenteufel, *Die Statthalter der römischen Provinz Dalmatia von Augustus bis Diokletian*, *Schriften der Balkankommission, Antiquarische Abteilung*, 12, Wien 1958.
- D. Maršić 1997 Dražen Maršić, *Novi nadgrobni natpisi s jugoistočne salonitanske nekropole*, *RFFZd* 35(22)/1995-1996, Zadar 1997, 101-128.
- F. Matei-Popescu 2010 Florian Matei-Popescu, *The roman army in Moesia Inferior*, Bucharest 2010.
- I. Matijević 2015 Ivan Matijević, *Rimski vojnici na natpisima iz Salone iz doba principata*, doktorska disertacija (rukopis), Zadar 2015.
- I. Mennen 2011 Inge Mennen, *Power and Status in the Roman Empire, AD 193-284*, Brill 2011.
- F. Millar 1993 Fergus Millar, *The Roman Near East, 31 BC-AD 337*, Harvard University Press 1993.
- A. Mócsy 1974 Andras Mócsy, *Pannonia and Upper Moesia*, London 1974.
- H.-G. Pflaum 1960 Hans-Georg Pflaum, *Les carrières procuratoriennes équestres sous le Haut-Empire romain I-III*, Paris 1960.
- L. F. Pitts 1989 Lynn F. Pitts, *Relations between Rome and the German 'Kings' on the Middle Danube in the First to Fourth Centuries A.D.*, *JRS* 79, London 1989, 45-58.
- A. Radnóti 1961 Aladár Radnóti, *C. Julius Avitus Alexianus*, *Germania* 39, Berlin 1961, 383-412.
- J. Rüpke 2007 Jörg Rüpke, *The religion of the Romans*, Polity Press 2007.
- J. E. H. Spaul 2000 John E. H. Spaul, *Cohors². The evidence for and a short history of the auxiliary infantry units of the Imperial Roman Army*, *BAR, International series* 841, Oxford 2000.
- J. J. Wilkes 1969 John J. Wilkes, *Dalmatia*, London 1969.

Summary

Ivan Matijević

Gaius Julius Avitus Alexianus - governor of the Roman province of Dalmatia

Key words: Salona, inscription, equestrian, senator, governor, Severan dynasty, Septimius Severus, Geta, Caracalla, Raetia, Britannia, Dalmatia, Asia, Cyprus, Parthians, Alexander Severus, Elagabalus

Gaius Julius Avitus Alexianus came from the Syrian Emesa. He was connected with the Severan dynasty directly through his wife, Julia Maesa, a sister of Julia Domna, who was the wife of Septimius Severus. Their daughter, Julia Soaemias, married Varius Marcellus of the Syrian Apamea, their son being the later emperor Elagabalus (218-222). Their second daughter, Julia Mamaea, with her second husband, Gessius Marcianus, of the Syrian Arca, also had a son, the Elagabalus' successor Alexander Severus (222-235). The Alexianus' entire rich career can be reconstructed from the fragment of his honorary inscription from Salona, as well as the inscription that he himself dedicated during his office in Raetia, and the writing of Cassius Dio in his work *Roman History*. Several scientists tried harmonising these historic sources, but the greatest merits by far go to H. Halfmann, whose conclusions, with some minor changes, were accepted by all subsequent authors. He dated the Alexianus' office in Asia to the years 215 or 216, that enabled him a chronological reconstruction of the course of all other offices and their placing into a wider context.

Alexianus started his military-political career as an equestrian in his early twenties, as a *praefectus* of one of the six *Petraeorum* cohorts that were, except for one, situated in Syria and Palaestina. The other *militiae* he performed till around the year 190, where after he moved to Rome where, in his last equestrian office, he was subrogated to the prefect of annona. He was in this office in the year 193 when, after the death of the emperor Pertinax, the throne was succeeded by Septimius Severus. Alexianus belonged to a circle of very influential people of his trust, and he, most probably, by adequate managing food supplies facilitated Septimius' taking the capital. The new emperor very soon enforced positions of his allies, so that his cousins acquired the status of senators too, including, of course, Alexianus, whose career went powerfully upwards. The very next year he was awarded the rank of a praetor, and in Rome he became a member of the Senate collegium that led the cult of the divined emperor Titus, where after he commanded the Fourth Legion *Flavia felix* in Singidunum in Upper Moesia. In the years 196 or 197 he was appointed the governor of the province Raetia, that coincided with the Severus' return from the east where he defeated Pescennius Niger and won the First Parthian War. It was becoming clear that the emperor would have to fight his until recently ally, Clodius Albinus, who proclaimed himself the emperor and with his forces entered Gallia. Alexianus most certainly participated in this conflict, however it is unclear whether he did this as the legate of the Fourth Legion *Flavia felix*, or as the governor of Raetia. From the period of his governorship comes the colossal altar of Augsburg, that he dedicated to Elagabalus, the Sun deity, particularly worshiped in his native Emesa. The end of his governorship in Raetia and the consulate probably took place between the years 198 and 200. The Alexianus took his next office in 208, this raising the question of what happened about him in the past eight years. The answer is in the behaviour of the praetorian prefect, Fulvius Plautianus, whose influence became so large that he was deciding on senators advancements. He had a very bad relation with the empress Julia Domna that extended also to her sister and, thus, Alexianus and his son-in-law, Varius Marcellus, in whose career can also be proven similar lack of offices. Following the

assassination of Plautianus, both of them were rehabilitated: Alexianus between 208 and 211 was a *comes* of the emperors Septimius Severus and Caracalla in their military campaign in Britannia, that was placed under the rule of Varius Marcellus. The warfare against the Caledonians, north of the Hadrian and the Antonine walls, was successful. However, Septimius Severus, before his death in 211 proclaimed Geta *augustus*, thus equalling him with Caracalla, that additionally incensed animosities between the brothers. Solving the problem was attempted by the mother Julia Domna together with the *comites*, meaning Alexianus' participation as well. The peace making failed, Caracalla in the meantime ceased further military activities and all of them went for Rome where, at the end of 211, he had his brother assassinated. Alexianus enjoyed Caracalla's trust and in Rome was put in charge of providing food to children and destitutes, whereas, at the same time his son-in-law Marcellus in his hands held command over all the troops in the city. This office did not hold him in Rome for long, because once again he became the emperor's *comes* during his military operations in Pannonia against the Marcomanni and the Quadi in the summer and autumn of 213. The relationship between the Empire and the Germans was peaceful at the time, although Rome used to interfere in their interior matters, thus stirring up discontent in order to maintaining stability at the border. The Quadi king Gaiobomarus was assassinated and the border between the two Pannonias was moved, afterwards the emperor returned to Rome where Alexianus became a prefect of the *alimenta* once again. It is unclear whether there is a particular reason of this repeated appointment.

During the next year and a half he was the governor in Dalmatia, not a particularly demanding task, because at that time the province was peaceful and it was of no strategic military significance, as it had been at the time of the Quadi and Marcomanni wars fifty years ago. He had a very well established office, its staff consisting of the legionaries from the legions stationed in Pannonia and Moesia and from Dalmatian auxiliaries. Besides a few legionary detachments of unknown strength, the military crew was made of members of five auxiliary units, totalling to 4,000 - 4,500 soldiers. It is quite likely that during his governorship in the city stayed a detachment of the First Legion *Italica*, the commander of which in 193 was Marius Maximus, one of the Severus' supporters. The legion proved loyal to the new dynasty, wherefore a part of it was certainly sent to Salona to subject this important port city at the eastern shores of the Adriatic to a firmer control. In 215 Alexianus left Salona to take the office of the governor of the province of Asia, when the commander of a Dalmatian cohort erected the inscription in his honour in Salona. After the end of this the third governorship of his, he once again became a Caracalla's *comes*, this time, however, in the war against the Parthians in early 216. After probably having spent the following winter with the emperor Edessa, he was sent to Cyprus to advise the governor, although his mission, because of proximity of this island to military operations, could have something to do with organisation and logistics, for which matters at the time the emperor obviously had no person more prominent than Alexianus. This had been going on before Macrinus had Caracalla murdered on 8 April 217. Cassius Dio wrote that Alexianus had died on Cyprus as an ill old man. He did not live to see another rise of the Emesa clan that with the efforts from Julia Maesa in the summer of 218 managed to proclaim his grandson Elagabalus the new emperor. This meant the restoration of the Severan dynasty, whose reign was ended by another Alexianus' grandson, the emperor Alexander Severus.